prof. dr *Duško Vejnović*, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik Evropskog defendologija centra Banja Luka, glavni i odgovorni urednik naučnih časopisa *Defendologija* i *Sociološki diskurs*

Politička (ne) kultura i (ne) odgovornost temeljni problem u BiH

Demokratska konsolidacija ne zavisi samo od ustavnih rješenja, izbornih procedura i formalne raspodjele nadležnosti. Ona podjednako zavisi i od političke kulture, odnosno od načina na koji društvo razumije politiku, legitimitet, dijalog, sukob, kompromis i javnu odgovornost. U Bosni i Hercegovini upravo se na tom planu otvara jedna od najdubljih prepreka stabilnijem demokratskom razvoju. Problem nije samo u tome što je institucionalni okvir složen, nego i u tome što politička praksa često ne pokazuje dovoljno povjerenja u pluralizam, pregovaranje i zajedničko upravljanje razlikama. Umjesto toga, politički život se lako vraća obrascima zatvorenosti, sumnje, kolektivne homogenizacije i simboličkog sukoba. Takva politička kultura ima duboke istorijske korijene. Dugotrajno odsustvo stabilne demokratske tradicije, smjenjivanje imperijalnih, autoritarnih i ideološki centralizovanih poredaka, kao i spor i proturječan razvoj modernih građanskih institucija ostavili su trag na način političkog mišljenja. U takvom nasljeđu demokratija se ne doživljava uvijek kao normalan okvir za obradu razlika, nego često kao prostor opasne neizvjesnosti u kojem kolektiv mora biti stalno na oprezu. Otuda i sklonost da se politička sigurnost traži više u zatvaranju unutar vlastite zajednice nego u povjerenju prema zajedničkim pravilima. Tamo gdje je taj obrazac snažan, pluralizam se ne pojavljuje kao bogatstvo političkog života, nego kao latentna prijetnja jedinstvu i opstanku. Posebnu težinu u bosanskohercegovačkom kontekstu ima spoj autoritarnih refleksa i mitsko-slobodarskih obrazaca političke imaginacije. S jedne strane, prisutna je sklonost ka personalizaciji moći,

prihvatanju hijerarhije i političkoj disciplini unutar kolektiviteta. S druge strane, prisutna je snažna simbolička potreba da se političko djelovanje prikazuje kao istorijska odbrana naroda, časti, identiteta ili prava na opstanak. Ta kombinacija otežava razvoj trezvenog i proceduralnog razumijevanja demokratije. Politika se ne doživljava prvenstveno kao odgovorno upravljanje zajedničkim poslovima, nego kao produžetak dublje istorijske drame u kojoj je kompromis često sumnjiv, a institucionalna umjerenost može izgledati kao slabost. U takvom kulturnom okruženju političke elite relativno lako skreću pažnju sa realnih problema upravljanja prema pitanjima identiteta, simbolike i kolektivne ugroženosti. Umjesto da se politička legitimnost prvenstveno provjerava kroz učinak institucija, javne usluge, socijalnu sigurnost, ekonomsku racionalnost ili vladavinu prava, ona se vrlo često proizvodi kroz sposobnost da se govori u ime kolektiviteta, da se pojačava osjećaj opreza prema drugima i da se simbolički zauzima „čvrsta“ pozicija. Time politička kultura prestaje biti neutralna pozadina ustavnog poretka i postaje aktivni faktor njegove blokade. Sistem nije paralizovan samo zato što su pravila složena, nego i zato što politički akteri i veliki dio javnosti često lakše prepoznaju korist u konfliktnom predstavljanju nego u demokratskoj kooperaciji. Još jedan važan problem jeste slab razvoj kulture dijaloga. Demokratija pretpostavlja da neslaganje ne mora značiti neprijateljstvo, da politički protivnik nije nužno moralno diskvalifikovan i da se zajednički život može organizovati uprkos dubokim razlikama. U Bosni i Hercegovini, međutim, javni govor često ostaje opterećen logikom simboličkog svrstavanja i moralne sumnje. Kritika se lako tumači kao napad, kompromis kao popuštanje, a saradnja preko identitetskih linija kao oblik političke neautentičnosti. U takvom ambijentu javna deliberacija slabi, a prostor razumnog političkog posredovanja ostaje uzak. To dodatno otežava konsolidaciju demokratije, jer institucije ne mogu trajno funkcionisati ako iza njih ne stoji makar minimalna kultura

međusobnog priznanja i proceduralnog povjerenja. Politička kultura također utiče na sam odnos prema državi i pravu. Tamo gdje je snažno uvjerenje da su institucije prvenstveno oruđe moći, a ne okvir zajedničkog interesa, teško se razvija stabilna lojalnost prema proceduri i zakonitosti. Građani tada ne očekuju od države jednaku i predvidivu zaštitu, nego traže pristup centrima uticaja, posrednicima i mrežama pripadnosti. S druge strane, političke elite dobijaju dodatni podsticaj da pravo tretiraju instrumentalno: kao sredstvo za upravljanje odnosima snage, a ne kao granicu vlastite samovolje. Time se zatvara začarani krug. Slaba politička kultura proizvodi slabe institucije, a slabe institucije dalje učvršćuju nepovjerenje prema demokratskom poretku. Zbog svega toga politička kultura u Bosni i Hercegovini ne može se tretirati kao sporedna ili „mekša“ dimenzija problema. Ona je jedno od centralnih mjesta na kojima se odlučuje da li će ustavna složenost ostati trajni izvor blokade ili će postati okvir unutar kojeg je ipak moguće razvijati stabilniji demokratski život. Bez promjene političke kulture nema ni pune demokratske konsolidacije. Ustavne reforme, izborna pravila i institucionalna rješenja mogu olakšati ili otežati funkcionisanje sistema, ali ne mogu same po sebi proizvesti povjerenje, dijalog i spremnost da se politika vodi kao zajednički posao, a ne kao trajna opsada kolektiviteta. Upravo zato je politička kultura u Bosni i Hercegovini ne samo odraz dubljih društvenih podjela, nego i jedan od ključnih razloga njihove političke reprodukcije.

prof. dr *Duško Vejnović*, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik Evropskog defendologija centra Banja Luka, glavni i odgovorni urednik naučnih časopisa *Defendologija* i *Sociološki diskurs*

Politička (ne) kultura i (ne) odgovornost temeljni problem u BiH

Demokratska konsolidacija ne zavisi samo od ustavnih rješenja, izbornih procedura i formalne raspodjele nadležnosti. Ona podjednako zavisi i od političke kulture, odnosno od načina na koji društvo razumije politiku, legitimitet, dijalog, sukob, kompromis i javnu odgovornost. U Bosni i Hercegovini upravo se na tom planu otvara jedna od najdubljih prepreka stabilnijem demokratskom razvoju. Problem nije samo u tome što je institucionalni okvir složen, nego i u tome što politička praksa često ne pokazuje dovoljno povjerenja u pluralizam, pregovaranje i zajedničko upravljanje razlikama. Umjesto toga, politički život se lako vraća obrascima zatvorenosti, sumnje, kolektivne homogenizacije i simboličkog sukoba. Takva politička kultura ima duboke istorijske korijene. Dugotrajno odsustvo stabilne demokratske tradicije, smjenjivanje imperijalnih, autoritarnih i ideološki centralizovanih poredaka, kao i spor i proturječan razvoj modernih građanskih institucija ostavili su trag na način političkog mišljenja. U takvom nasljeđu demokratija se ne doživljava uvijek kao normalan okvir za obradu razlika, nego često kao prostor opasne neizvjesnosti u kojem kolektiv mora biti stalno na oprezu. Otuda i sklonost da se politička sigurnost traži više u zatvaranju unutar vlastite zajednice nego u povjerenju prema zajedničkim pravilima. Tamo gdje je taj obrazac snažan, pluralizam se ne pojavljuje kao bogatstvo političkog života, nego kao latentna prijetnja jedinstvu i opstanku. Posebnu težinu u bosanskohercegovačkom kontekstu

ima spoj autoritarnih refleksa i mitsko-slobodarskih obrazaca političke imaginacije. S jedne strane, prisutna je sklonost ka personalizaciji moći, prihvatanju hijerarhije i političkoj disciplini unutar kolektiviteta. S druge strane, prisutna je snažna simbolička potreba da se političko djelovanje prikazuje kao istorijska odbrana naroda, časti, identiteta ili prava na opstanak. Ta kombinacija otežava razvoj trezvenog i proceduralnog razumijevanja demokratije. Politika se ne doživljava prvenstveno kao odgovorno upravljanje zajedničkim poslovima, nego kao produžetak dublje istorijske drame u kojoj je kompromis često sumnjiv, a institucionalna umjerenost može izgledati kao slabost. U takvom kulturnom okruženju političke elite relativno lako skreću pažnju sa realnih problema upravljanja prema pitanjima identiteta, simbolike i kolektivne ugroženosti. Umjesto da se politička legitimnost prvenstveno provjerava kroz učinak institucija, javne usluge, socijalnu sigurnost, ekonomsku racionalnost ili vladavinu prava, ona se vrlo često proizvodi kroz sposobnost da se govori u ime kolektiviteta, da se pojačava osjećaj opreza prema drugima i da se simbolički zauzima „čvrsta“ pozicija. Time politička kultura prestaje biti neutralna pozadina ustavnog poretka i postaje aktivni faktor njegove blokade. Sistem nije paralizovan samo zato što su pravila složena, nego i zato što politički akteri i veliki dio javnosti često lakše prepoznaju korist u konfliktnom predstavljanju nego u demokratskoj kooperaciji. Još jedan važan problem jeste slab razvoj kulture dijaloga. Demokratija pretpostavlja da neslaganje ne mora značiti neprijateljstvo, da politički protivnik nije nužno moralno diskvalifikovan i da se zajednički život može organizovati uprkos dubokim razlikama. U Bosni i Hercegovini, međutim, javni govor često ostaje opterećen logikom simboličkog svrstavanja i moralne sumnje. Kritika se lako tumači kao napad, kompromis kao popuštanje, a saradnja preko identitetskih linija kao oblik političke neautentičnosti. U takvom ambijentu javna deliberacija slabi, a prostor razumnog političkog posredovanja ostaje

uzak. To dodatno otežava konsolidaciju demokratije, jer institucije ne mogu trajno funkcionisati ako iza njih ne stoji makar minimalna kultura međusobnog priznanja i proceduralnog povjerenja. Politička kultura također utiče na sam odnos prema državi i pravu. Tamo gdje je snažno uvjerenje da su institucije prvenstveno oruđe moći, a ne okvir zajedničkog interesa, teško se razvija stabilna lojalnost prema proceduri i zakonitosti. Građani tada ne očekuju od države jednaku i predvidivu zaštitu, nego traže pristup centrima uticaja, posrednicima i mrežama pripadnosti. S druge strane, političke elite dobijaju dodatni podsticaj da pravo tretiraju instrumentalno: kao sredstvo za upravljanje odnosima snage, a ne kao granicu vlastite samovolje. Time se zatvara začarani krug. Slaba politička kultura proizvodi slabe institucije, a slabe institucije dalje učvršćuju nepovjerenje prema demokratskom poretku. Zbog svega toga politička kultura u Bosni i Hercegovini ne može se tretirati kao sporedna ili „mekša“ dimenzija problema. Ona je jedno od centralnih mjesta na kojima se odlučuje da li će ustavna složenost ostati trajni izvor blokade ili će postati okvir unutar kojeg je ipak moguće razvijati stabilniji demokratski život. Bez promjene političke kulture nema ni pune demokratske konsolidacije. Ustavne reforme, izborna pravila i institucionalna rješenja mogu olakšati ili otežati funkcionisanje sistema, ali ne mogu same po sebi proizvesti povjerenje, dijalog i spremnost da se politika vodi kao zajednički posao, a ne kao trajna opsada kolektiviteta. Upravo zato je politička kultura u Bosni i Hercegovini ne samo odraz dubljih društvenih podjela, nego i jedan od ključnih razloga njihove političke reprodukcije.